

Den levende jord

Brug det afklippede græs som jorddække i bedene.

Foto: Mette Kirkebjerg Due.

I naturen er jorden sjældent nøgen. Er det mindste vil naturen hurtigt dække det i et kludetæppe af

GIV JORDEN LIV

Alt begynder med jorden. Hvis du passer godt på din jord i haven, så skal planterne nok klare resten. En god jord er muldrig, veldrænet og næringsrig og holder godt på fugten, selv i tørre perioder. Den gode jord er rig på regnorme, tusindvis af smådyr, millioner af svampe og alger samt mikro- og makronæringsstoffer. Jo mere du fodrer jorden, jo bedre bliver den.

Alt, der gror op af jorden, optager næringsstoffer fra jorden. Når planterne dør og formulder bliver næringsstofferne ført tilbage til jorden igen. Hvis du fjerner de visne planter, tager du også de vigtige næringsstoffer fra jorden, så de næste planter ikke har så meget at leve af. Benytter du dig af naturens basale principper og beholder næringsstofferne på matriklen, fremfor at køre dem på genbrugspladsen, vil du i stedet år for år mærke, at jorden bliver mere og mere lækker at arbejde med.

LÆR AF NATUREN

Når vi dyrker jorden i haven, skaber vi, om vi vil det eller ej, en ubalance i hele den naturlige proces. Benytter du dig af naturens egne metoder kan du dog let få en levende og frugtbar jord.

I naturen er jorden sjældent nøgen. Er det mindste stykke jord blottet, vil naturen hurtigt dække det i et kludetæppe af grønt og brunt. Det brune dække er visne plantedele, som kan være alt fra blade og nåle til bark og grene, mens det grønne jorddække er levende planter. Begge typer jorddække gør jorden godt.

Når du dækker jorden, giver du føde til regnormene, næring til planterne, skaber levesteder til nyttedyr, og du beskytter jorden. Når jorden er dækket, holder den langt bedre på vandet, og i de fleste år kan du derfor helt undgå at skulle vande haven. En fugtig jord er et paradis for regnorme og mikroorganismer, der dermed trives og derfor omsætter kompost og jorddække hurtigt og effektivt, hvilket kommer planterne til gavn.

DET BRUNE JORDDÆKKE

Til jorddække kan du bruge græs- eller hækafklip, visne efterårsblade, halvt omsat kompost, halm eller hø. Tang kan trods et lille saltindhold bruges som dække under asparges, kål, selleri, tomat og frugttræer. Sørg for at jorddækket er 5-6 cm tykt, så der ikke er lys nok til at ukrudtsfrøene spirer. For at undgå ukrudt, skal jorden dækkes, så snart solen har varmet jorden godt op i midten af maj. Dæk først mellem såede planter, når de er fem til ti cm. høje.

DET GRØNNE JORDDÆKKE

Det grønne plantedække beskytter jorden og tilfører jorden ekstra organisk materiale. Du kan ligefrem gøde jorden ved at så såkaldte grøngødningsplanter.

stykke jord blottet,
grønt og brunt.

Efterlign naturen ved at sætte bunddækkeplanter
Grøngødningsplanter i køkkenhaven dækker jord

Grøngødningsplanter er kvælstofsamlende planter, som kan optage og binde luftens kvælstof. Når de senere formulder, frigives store mængder kvælstof, som derefter kan udnyttes af efterfølgende afgrøder. Samtidig forbedrer de jordstrukturen, forhindrer erosion og giver føde og ly til insekter.

Nogle grøngødningsplanter kan sås som et grønt dække mellem grønsagsrækkerne uden at grøntsagerne giver mindre udbytte. Det drejer sig bl.a. om jordkløver, sneglebælg og hvidkløver.

EFTERAFGRØDE I KØKKENHAVEN

I juli og august, hvor du høster kartofler og løg og fjerner gamle jordbærplanter m.m. bør jorden ikke ligge bar hen. Den fugtigvarme jord har stadig et stort indhold af mange frigivne næringsalte, som meget let udvaskes af regnen, når der ikke er planter til at bruge dem. Dermed mister jorden i køkkenhaven mange af de næringsstoffer, som planterne skulle have brugt næste forår. For at undgå at dette sker, er det en god idé at så en efterafgrøde, når du har høstet eller endda gerne før, så planterne er begyndt at dække, når det er tid til at høste.

Gode planter til efterafgrøde kan eksempelvis være havre, boghvede, vikke eller honningurt, som ødelægges af frosten. Plantedækket beskytter jorden og i foråret komposterer det, og næringssaltene frigives igen. Du undgår samtidig også at ukrudtet spirer og gror i den bare jord.

DÆK JORDEN TIL OM VINTEREN

Benytter du dig af kompost og jorddække i din have er det slet ikke nødvendigt at efterårsgrave. Når foråret kommer, fjerner du det meste af jorddækket inden der skal sås i april. Jorden vil være løs, smuldrende og muldet.

Til vinterdække kan du bruge halvomsat kompost nederst og et lag halm, halmrig gødning, tang eller lignende øverst. En stor del af det vil i vinterens løb blive omsat af regnorme og mikroorganismer, som er aktive under det lune jorddække.

FLYT AFGRØDERNE RUNDT I KØKKENHAVEN

For at undgå at sygdomme og skadedyr opformeres i jorden er det vigtigt, at du ikke år efter år dyrker en bestemt planteart det samme sted i køkkenhaven. Det kaldes sædskifte. Hovedreglen er, at du ikke må dyrke den samme planteart, f.eks. kartofler, på et stykke jord oftere end hvert fjerde år. Kål og ærter endda helst kun hvert. 6 år.

Dyrker du afgrøderne for ofte samme sted, kan der opstå jordtræthed, så planterne slet ikke trives. Plant aldrig nye bærbuske og frugttræer på samme sted, hvor nært beslægtede arter har stået.

i staudebedet.
en og gøder samtidig.

Brug de nedfaldne blade som jorddække.
Foto: Lilli Christoffersen.

BLAND AFGRØDERNE

Planter, der vokser ved siden af hinanden, påvirker hinanden. Nogle planter forøger jordens indhold af næring, nogle udskiller et særligt stof og andre er meget tørstige. Derfor trives nogle planter bedre med hinanden som naboer, andre synes at gro uforandret, mens nogle planter trives dårligt med hinanden som naboer. Plantearter, der trives rigtig godt som naboplanter, er f.eks. kartofler og hestebønner, løg og gulerødder, kål og porrer, kål og ærter, majs og squash, tomater og løg, kål og selleri, bønner og rødbeder. Jordbær og kål eller bønner og ærter er eksempler på dårlige naboplanter.

En af fordelene ved at blande afgrøderne er at skadedyrene har sværere ved at finde de planter, de søger efter. Når du blander dine afgrøder, får du også et mere effektivt grønt jorddække.

LAV DIN EGEN KOMPOST

Det er ikke svært at kompostere. Det er en proces, der sker hver dag i naturen – det eneste, det kræver af dig er tålmodighed, mens smådyr, bakterier og orme udfører arbejdet.

Alt planteaffald fra haven, grønt køkkenaffald og husdyrgødning kan komposteres. Der findes flere måder at kompostere på. Du kan overfladekompostere ved at lægge affaldet direkte oven på jorden og for syns skyld dække det med halm, eller du kan sende affaldet en tur gennem kompostbunken. I kompostbunken bliver affaldet hurtigere omdannet.

En halvomsat kompost kan bruges som jorddække eller vinterdække, mens den helt omsatte kompost fra kompostbeholderen bruges som gødning i vækstsæsonen og er meget velegnet til at blande i prikke- og pottejord. Hvis komposten er helt omsat, bør du ikke lægge den ud på jorden før til foråret, da nedbøren om vinteren vil udvaske kvælstoffet til skade for vandmiljøet. Samtidig vil haven miste næringsstofferne.

INFO

Forafgrøde: er en tidlig sået afgrøde, der skal holde jorden dækket og beskyttet indtil der sås eller plantes en senere afgrøde. Forafgrøde kan være spinat, der høstes inden der i starten af juni plantes selleri, majs, porrer, kål eller sommerblomster.

Efterafgrøde: sås efter en afgrøde for at opsamle næringsstoffer og undgå udvaskning om vinteren. Midten af september er sidste chance for at så efterafgrøde. Når du det ikke, skal du lægge et lag vinterdække ud.

Vælg et sted i haven, hvor der er skygge og læ til din kompostbunke.
Foto: Lise Gartmann.

Regnorme omsætter dødt plantemateriale og lufter jorden.
Foto: Lise Gartmann.

En lukket kompostbeholder med kompostorme er rigtig god til at kompostere alt det grønne køkkenaffald, da det forebygger problemer med rotter og lugtgener. I vinterhalvåret, hvor ormene ikke er så aktive, kan du risikere at indholdet bliver for kompakt og smattet. Det kan du forebygge ved at tilsætte groft, tørt materiale, f.eks. halm, blade, savsmuld og høvlspåner. Beholderen kan evt. isoleres med en vintermåtte, så ormene bedre overlever og er mere aktive. Ormenes æg overlever altid vinteren, og nye orme klækkes i foråret. Ormekompost er helt omsat kompost, meget kvælstofholdigt og bruges nærmest som gødning til f.eks. krukkeplanter.

3 TRIN TIL VARMEKOMPOSTERING

Varmkompostering er en effektiv måde at omdanne havens affald til halvkompost i løbet af tre til seks måneder. Når temperaturen når op omkring 60 grader dræbes ukrudtsfrø og mange sygdomskim. Det er nødvendigt med mindst én kubikmeter kompostmateriale for at få en så høj temperatur. Afhængig af årstiden vil det tage ca. en til fire måneder at lave halvkompost til at bruge til jorddække.

1. Bland affaldet godt og vand

Placér komposten i en stor kompostbeholder eller i en bunke på jorden. Det er vigtigt at blande affaldet godt. Hvis du bruger dyregødning, skal du skiftevis lægge et lag gødning og et lag planteaffald. Hvis du ikke har dyregødning, kan du søge efter det på deljorden.dk eller bruge tørret kyllinge- eller lupingødning, der også øger omsætningen. Giv også et let drys kalk eller ren træaske til hvert lag. Det er meget vigtigt, at materialet er vådt nok. Det vandes godt for hvert lag.

2. Ikke for løst og for fast

For at komposteringen skal blive vellykket, skal materialet både være tilpas fugtigt, og der skal kunne komme luft til, så det er de "gode" bakterier, der klarer omsætningen. Hvis der ikke er ilt til stede, er det andre bakterier, der tager over, og komposten skal sættes om. Materialet må dog heller ikke være for løst. Du skal træde det sammen, så der ikke er store luftlommer i det. Det lyder måske svært, men du lærer hurtigt at sætte en god kompostbunke.

3. Hold på varme og fugtighed

Dæk bunken med plast eller et tykt lag halm, så fugtighed og varme bliver i bunken, og kompostens næringssalte ikke udvaskes af regnvandet. I løbet af et par døgn begynder bunken at blive varm. Temperaturen stiger i løbet af den første uge til ca. 60 grader. Bunken kan "koge" tør inde i midten og i så fald skal du vande den og måske endda sætte den om.

Det grønne køkkenaffald kan komposteres.

Lad haveaffaldet blive i haven, så det kan blive til næring.

FÅ MERE LIV I HAVEN

Som medlem af Praktisk Økologi får du seks gange om året vores medlemsblad, der inspirerer og giver viden om økologisk have dyrkning. Erfarne medlemmer stiller sig gratis til rådighed som havementorer, som du kan kontakte for at få haverådgivning. En gang om året bliver du inviteret til vores Mere Liv i Haven-festival, der er en lærerig dag med 40 forskellige workshops om alt fra beskæring af frugttræer til høns i haven, og derudover har vi vores lokale havenetværk, hvor du kan mødes med andre om frøbytte, plantebytte, foredrag, workshops, havedage og hvad I ellers finder på.

Meld dig ind på www.oekologi.dk

INFO

HENT INSPIRATION PÅ VORES WEBSITES:

www.havenyt.dk

Her finder du alt om sædskifte, blandingskultur, kompost, skadedyr, nyttedyr og inspiration til planter i haven.

www.deljorden.dk

Find, byt og del frø, kompost, gødning, stauder og jord med resten af Danmark.

www.merelivihaven.dk

Find dit lokale havenetværk og mød de andre økologiske havedyrkere i dit område.

www.havelyst.dk

Som medlem kan du oprette din have, dele erfaringer og få inspiration fra de andre medlemmers havedagbøger.

facebook.com/praktiskoekologi

Landsforeningen Praktisk Økologi
info@praktiskoekologi.dk,
tlf. 70 20 83 83, www.oekologi.dk

MIX
Papir fra
ansvarlige kilder
FSC® C011323

Støttet af
Kulturstyrelsen